

Furcsa Laura

TÍZ NYELVVEL FOGLAKOZTAM BEHATÓBBAN

Beszélgetés Budai Lászlóval

Biztos vagyok benne, hogy bárki, aki nálunk életében angolul tanult, találkozott Budai László valamelyik könyvével, hiszen eddig pontosan 60 (!) angol, illetve német nyelv-könyve, valamint tanulmánykötete jelent meg. Viszont kevesebben tudják, hogy ő is és a felesége (Urbán Ilona) is Jászapátírók származékai, sőt a fiuk is Jászapátin születtek. A jászapátói gimnáziumból került az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának magyar-angol szakára. Később tanított az egri Dobó István Gimnáziumban, és a hatvani Bajza József Gimnáziumban. 1970-ben kapcsolódott be az angol tanárok képzésébe az egri Ho Si Minh (ma: Eszterházy Károly) Tanárképző

Főiskolán. Itt még ma is tanít Professor Emeritusként, de tanított az ELTE Angol Tanszékén, a nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskolán és a Veszprémi Egyetemen is. Gyerekkori élményeiről, nyelvtanulási és nyelvtanítási tapasztalatairól beszélgettünk.

1934. augusztus 30-án született Jászapátin. Kérem meséljen először családjáról és a korai évekről.

Édesanyámék tizennégyen voltak testvérek. Ebből csak öt élte meg sajnos a felnőttkort. Édesapámék pedig kilencen voltak, ők mindnyájan felnőttek. Mind a kettő jászapátói születésű család, bár az apai nagyanyám, Orosz Petronella, Egerben született. A Budai – édesapám szerint – igazi jász név. Mindig mondogatta: „Maco, Vida, Masina mind a jászok rokona.” Ezek ragadványnevek: a Maco a Budai, a Vida és a Masina pedig a Pataki és a Szikszai neveket jelenti.

Én már egyedüli gyerek voltam, aminek volt előnye és hátránya is. Nagyon sokáig csak az előnyét élveztem, de amikor arra került a sor, hogy Moszkvába is mehetnék egyetemre, vagy esetleg Pekingbe, édesanyám elsírta magát. Tulajdonképpen az

anyai nagyszülők házában születtem, és ott gyerekeskedtem. Hiába volt nagyapámnak 14 gyereke, az első unoka sem én voltam, állítólag engem imádott, és ez kölcsönös volt. Nekem nagyon jó gyerekkorom volt, én úgy éreztem, hogy engem mindenki nagyon szeret, én mindenkít nagyon szeretek. Állítólag egyszer télen megálltam az udvar közepén, és lestem fölfelé, mire nagyapám megkérdezte tőlem, hogy mit nézek, és állítólag azt mondtam, hogy láttam a Jézusmáriát felmenni az égbe. Nagyapám ezt így adta hírül mindenkinek: majd meglátjátok, hogy ennek a gyerekeknek nagy érdeme van. Gyerekkoromban a férfiakra én nagyon fel tudtam nézni, és könnyen bírtak velem, az asszonyok már nem annyira.

Az első elemiben Tábori Sári volt a tanító nénim, de nem igazán fedeztük fel egymást. Rendkívül izgalmas volt, számomra az egyik vastag füzetünk, amelybe nagyon szépen kellett írni. Az volt ráírva, hogy „Tollbamondás”. Nekem ez annyira rejtélyes szó volt, hogy csodálattal töltött el. Érettségi körül eszembe jutott egyszer valahogy, hogy ez a 'diktálás' lehetett valószínűleg. Másodiktól viszont egy tanító bácsit kaptunk egy teljesen fiú osztályban. Vele imádtuk egymást, kitűnő tanuló is lettem. Reggelenként együtt mentünk az iskolába. Ez az ún. kórháziskola volt. Ez a tanító bácsi csodálant ember volt, az egyik könyvemet neki dedikáltam: *Ahonnán a hajszálgyökerek táplálkoznak, Winkler István tanító bácsimnak*. A személyiségével, amelynek része volt a kissé béna jobb keze is, embereket faragott belőlünk.

Az általános iskolában engem különösen érdekelt a rajz. Egészen 16 éves koromig úgy el nem mehetett tőlünk senki, hogy én le ne rajzoljam. Amikor meghalt a rajztanárom, Pókász Endre, meg is szűnt a rajz iránti érdeklődésem. Akkor jött egy véletlen, ami a nyelvek felé terelt.

Mi volt az első találkozása egy idegen nyelvvel?

Az első találkozásom 1944-ben volt, tízéves koromban. Ekkoriban jártak nálunk a németek és az oroszok. Lakott nálunk egy német tiszt, aki állandóan az apáti temetőt térképezgette; hogy miért, milyen célból, azt nem tudtuk kideríteni. Egyszer édesanyám kérdezte tőle, hogy mikor kell felkelnie, mert ő mutogatta az óráját, hogy hajnalban kell kelnie. Édesanyám csak kérdezgette, hogy mikor kell felkelni, ő meg csak ismételte, hogy „mikó ke fekeni”, de nem értette, hogy miről van szó. Ekkor édesanyám Activity-show módjára eljátszotta, és akkor a német rávágta: 'aufstehen'. Édesanyám ezt úgy fordította le, hogy 'ofstendaré' az 'aufstehen' helyett; ez az egyetlenegy német szó maradt meg bennem is. Utána jöttek az oroszok, akiknek rengeteg bűnt fel lehet róni, de az tény, hogy imádták a gyerekeket. Én is összehaverkodtam velük, rengeteget megtanultam tőlük, többek között a helyes orosz kiejtést is. Nekem utána az iskolában mindig jobb volt a kiejtésem, mint a tanárimé, akik latin, francia vagy német szakos átképzett tanárok voltak, és mindig csak 1-2 leckével tartottak előbb, mint mi. Így kezdődött el az én első nyelvvel való ismeretségem.

Akkoriban az első négy osztályban semmilyen nyelvet nem tanítottak. Aztán egy évet ki kellett hagynom, mert nem volt cipőm, amiben eljárhattam volna az iskolába.

Mire feljöttünk a szomszéd pincéjéből a front elvonulása után, az új cipőmnek lába kelt. A gimnáziumot 1945. szeptemberében kezdtem, néhány nappal azelőtt, hogy édesapám hazajött a fogságból. Ott elkezdtünk latint tanulni. Édesapámnak köszönhetően megkomolyodtam a sok csavargás és robbantás után. (Iskolába járni nem, de csavarogni tudtam a nagyanyám lábamra drótozott cipőjében.) A latinban sokat segített, hogy a ministrálás alatt én kívülről megtanultam a miséket latinul.

Mikor ismerkedett meg az angol nyelvvel?

Egyszer Amerikából kaptunk egy levelet az egyik unokabátyámtól, aki a világháború után ott telepedett le. Ő javasolta édesapámnak, hogy taníttasson engem: „Ahány nyelvet tud az ember, annyi embert ér” – írta. Valami rendkívüli nagy kalandvágy foghatott el, és megvettem az egyik osztálytársam angol könyvét. Másnap tehenet őriztem, és kíváncsi voltam rá, hogy mennyire gyorsan tudom az angolt tanulni. Persze nem a legintelligensebb tanulási mód volt az, hogy egy óra alatt mennyi szót tudok megtanulni. Néztem az órát, és 120 szóig jutottam el egy óra alatt. Másnapra 86 maradt meg belőle. Rájöttem, hogy nekem elég könnyen megy az angol. Ez a Szenczi-féle *Tanuljunk könnyen, gyorsan angolul!* című könyv volt. Utána elkezdtem olaszul is tanulni, ebben a latin sokat segített, majd jött a német, a francia, a spanyol, a portugál és az eszperantó is. Ezeket mind autodidakta módon tanultam. Az első élő angol szót az egyetemi felvételin hallottam! A felvételi végén megkérdeztem az egyik vizsgáztatót – akiről később kiderült, hogy a tanszékvezető volt –, hogy az angol 'th' betűkapcsolatnak mi a helyes zöngés, illetve zöngétlen kiejtése. Azt mondta, jól ejtettem, de szeptembertől majd lesz alkalmam megtudni. E mondat után boldogan repültem haza Jászapátira.

Ilyen egyszerűen sikerült a felvételi az ELTE angol szakára?

Először újságíróknak szerettek volna felvenni, pedig nem is jelentkeztem erre a szakra. Állítólag a magyar érettségi dolgozatom sikerült annyira jól, ezért gondoltak rám. Eszembe jutottak a magyar dolgozatok, amelyeket mindig az utolsó pillanatban írtam meg. Belegondoltam, hogy nekem az egész életem ebből fog állni? Ez annyira megrémített, hogy kézzel, lábbal kapálóztam. Megkérdeztem, hogy tud-e valaki angolul közülük, és az igen után angolul kértem, hogy engedjenek el az angol bizottsághoz.

Szerettem volna kétnyelvszakos lenni, de azt nem engedték, így maradtam aztán magyar-angol szakos, de taníthattam németet is az egri Dobóban és a hatvani Bajzában a szakfelügyelő-engedélyével. Az egyetem után majdnem elmentem a Magyar Rádióhoz szerkesztőnek, de inkább Apátihoz közelebb maradtam.

Hogyan érintette, milyen anyagi megterhelést jelentett a család számára az Ön továbbtanulása?

Volt egy szabómester nagybátyám Jászapátin, aki tartott attól, hogy édesapám elég makacs jászparaszt, aki majd nem veszi jó néven, ha tanulni akarok. Szerencsére a családom maximálisan támogatta, hogy tanuljak. A legtermészetesebben vették, hogy tanulok évközben, de ha már nem volt iskola, akkor dolgoznom kellett: kapáltam,

arattam, tehenet őriztem. Édesapám nagyon szorgalmas ember volt, már reggel négykor felköltött, és hozzáfogtunk a munkához. Amikor eljött az este, örültem, hogy vége a napnak. Vártam nagyon a szeptemberi évkezdést. Nekem az iskola felüdülés volt, szinte nyaralás. Ennek az lett a lenyomata, hogy a munka, nekem azt jelenti, amit az édesapám csinált. Amit én csinállok, az nyaralás. Mind a mai napig lelkiismeret-furdalásom van, hogy én naplopással töltöttem az életem.

Milyen volt Jászapáti akkoriban? Hogyan változott meg azóta?

Mivel elég sűrűn járunk haza, nem tudom érzékelni a változásokat. Ha az épületeket nézem, meg tudom állapítani, hogy ez vagy az nem volt itt. Amikor úgy globálisan nézem a várost, az az érzésem, hogy semmi sem változott. Ugyanolyan jól érzem magam a jászok között. Én tudok kódot váltani, az otthoni nyelven beszélni, ha Jászapátiin társalgok az emberekkel. Az az érzésem, hogy elfogadnak maguk közül levőnek. Néha érzékelem, nem mindig tudják, hogy tegezzenek-e vagy magázzanak a régi ismerősök. Ilyenkor jönnek a szenvedő szerkezet pótlékai a magyar nyelvben: például egyik ismerőssel akartam hazavitetni valamit, és akkor azt kérdezte, hogy „mikor vivőgyik haza”?

Osztálytársaival kapcsolatot tartott, esetleg tart ma is?

Az osztálytársakkal elég sűrűn szoktunk találkozni, az ötéves találkozókat meg szoktuk tartani. Október 4-én lesz az 55 éves találkozó. Sajnos már tizenhatan hiányoznak. Akkoriban nagy területről jártak Apátira: Ladányról, Kisérről, Dózsáról, Jákóhalmáról, Szentandrásról, Hevesről stb.

1957-ben végezte el az egyetemet. Az 1956-os forradalom alatt milyen élményei voltak?

'56-ban negyedéves egyetemistaként, tulajdonképpen mindenben benne voltam, amiben akkoriban általában a diákok, de nem állítanám, hogy igazán tudtuk volna, hogy miről van szó. A pártonkívüliekkel nem igazán foglalkoztak: mi az Eötvös-kollégiumból szinte rendszeresen jártunk vasárnaponként misére a Szent Imre Templomba a Feneketlen tó partján, de nem hiszem, hogy bárki is szóvá tette volna. Eljött '56, és én is ott voltam a Műegyetemen azon a bizonyos estén, és csodálkoztam, hogy éppen a katonai tanszék vezetője az, aki az erkélyen hangosan követeli a szovjet csapatok távozását. Október 23-án én is mentem az egyetemmel együtt. Mindenféle jelszót kiabáltunk, nem vettük komolyan az egészet. Az Astoria mellett ballagtunk volna haza a kollégiumba, amikor meghallottam az első lövést. Ki akartam várni, hogy lecsendesedjen a helyzet, így bementem az Astoriába. Ott már fegyverek voltak az emberek kezében. Kezdttem sejteni, hogy itt valami baj van. Felmentem a csendesebb első emeletre. Ott kilépett valaki az egyik szobából. Mondtam neki, hogy játsszuk azt, hogy én is abban a szobában lakom, és engedjen be. Nem merete vállalni, de beadhattam a kabátomat. Utcai öltözetben talán jobban úgy tűnik, hogy ott lakom. Kis idő múlva megjelent három alak a folyosón: egy rendőr, egy civil és egy orosz. Az orosz a géppisztolya csövével elkezdett lökdödni lefelé. Beállított egy öt

vagy hat emberből álló sor végére, bokán rúgott, hogy nagyobb terpeszbe álljak, majd a hátam közepébe nyomta a géppisztolyt, és rávágta a zárat. Nem volt kellemes a várakozás a halálra. Egyszer csak kitereltek bennünket az utcára. A riadóautóval a Deák téri rendőrlaktanyában kötöttünk ki. Három nap múlva kiengedtek, ekkor már barátságosak voltak velünk a rendőrök. A kiszabadulásom napján olyan finom paprikás krumplit kaptunk, hogy olyat még nem ettem életemben. Közben engem a kollégiumban hősi halottá nyilvánítottak. Azt a szobát ugyanis, ahová beadtam a ballonkabátomat, az oroszok kilőtték. Valaki megtalálta a ballonkabátom zsebében a villamosigazolványomat az Eötvös-kollégium címével, hazavitte, mondván, hogy ennyi maradt épen a szobából és belőlem. Így lettem én hősi halott.

Pár nap múlva a barátommal elhatároztuk, hogy hazamegyünk Jászapátira. Éppen mindenszentek napján érkeztem. A szüleim akkor jöttek haza a temetőből, édesanyám ott sírdogált, édesapám éppen ment ki tüzelőért. Nagyon örültek, amikor benyitottam. Azt is elmeséltem, hogy volt fegyver is a kezemben. Az Astoriában egy mellékhelyiség ablakából lemászott egy férfi, közben meg kellett fognom a puskáját, aztán vitte magával tovább. Ennyiből állt az én hősiességem.

A diploma megszerzése után hol tanított?

Fél évig tanítottam Egerben. Azért választottam Egert, mert akkoriban szerettem a bort, és közel volt Apátihoz. Én nagyon komolyan vettem a legelső pillanattól kezdve a tanítást. Főként érettségi előtt álló diákokat kaptam, mert akkor száműzték egy időre az orosz, és a negyedikesekkel is felvetették az angolt vagy a németet. Jól kijöttünk egymással. Azóta is csak engem hívnak a találkozókra, most is volt egy 50 éves találkozó Egerben. Aztán Hatvan következett. Szerettem gimnáziumban tanítani. Majd '70-ben megalakult az Angol Tanszék Egerben, és oda csábítottak. Könnyen csábultam.

Első tankönyve, amelyet Jakabfi Lászlóval írt, „Angol nyelvkönyv a gimnáziumok 1. osztálya számára” címmel 1966-ban jelent meg. Hogyan jött az ötlet, hogy tankönyvet írjon? Hogyan készült a könyv?

Ez is a véletlen műve volt. A Minisztérium és az OPI (Országos Pedagógiai Intézet) elhatározta, hogy lecserélik a tankönyveket. A Minisztériumból kiküldtek különféle iskolákba embereket tárgyalni a lehetséges megoldásokról. Én is elmondtam, hogy mi a véleményem az akkori angol nyelvkönyvekről, mik az elképzeléseim. Kérdezték, miért nem írok akkor én tankönyvet, ha olyan jól tudom, milyen a jó nyelvkönyv. Szót fogadtam. Indultam a tankönyvpályázaton, és első lettem. A második helyezettel, Jakabfi Lászlóval nyolc könyvet írtunk. Akkor még nem engedték, hogy egy ember írjon egy tankönyvet. Ezután akárhány pályázat volt, mindet megnyertem. Később már inkább egyedül írtam a könyveimet.

Milyen szempontokat vett figyelembe tankönyvíráskor?

Én is állandóan nyelveket tanultam, tíz nyelvvvel foglalkoztam behatóbban. Egyrészt tapasztaltam azt, hogyan tudok én könnyebben nyelveket tanulni, mikor

maradnak meg jobban bennem a tanultak, másrészt addigra már elég sokat tanítottam is. Felhasználtam diákkori tapasztalataimat is, melyik tanárom hogyan tanított. A *Rendszeres élő angol nyelvtan* dedikáltjaim között ott vannak ezek az emberek, sokat tanultam tőlük. Amikor könyvet írok, nem elméletben gondolkodom, hanem az úgy jön magától. Utólag persze meg tudom mondani, hogy mit miért csináltam, de előre általában nem fundálom ki.

1970-től az egri Ho Si Minh (ma: Eszterházy Károly) Tanárképző Főiskola Angol Nyelv és Irodalom Tanszékén tanít, majd ott tanszékvezető. Mit tartott fontosnak az angol tanárok képzésében, milyen változásokat vezetett be?

Állítólag az igazgatók és az igazgatóhelyettesek nagyon szerették, szeretik az én tanítványaimat. Nekem az volt a legfontosabb, hogy tanítani tanuljon meg a tanárjelölt. Van, aki pedagógusnak születik, és van, aki sosem tanulja meg ezt a mesterséget. Azt azonban meg lehet tanulni, hogy milyen lehetőségek vannak a tanításban, minek mi az előnye, mi a hátránya. Semmi sincs, ami csak jó, semmi sincs, ami csak rossz a tanítási módszerekben. Fontos megnézni, hogy az adott tanítási feltételek között melyik a kisebbik rossz, melyik a nagyobbik jó. Arra kell megtanítani a hallgatót, hogy választani tudjon a lehetőségek közül.

Az 1988–89-es tanévet Fulbright-ösztöndíjasként az Amerikai Egyesült Államokban töltötte. Hogyan hatott ez az egy év a munkásságára?

Ennek megint van egy története. Amikor felajánlották nekem ezt a lehetőséget, édesanyám már özvegy volt, így nemet mondtam. Erre az én anyám kihúzta magát, hogy én őmiatta ne mondjak nemet! Mert ha ő még egy év múlva is él, nem tudja a lelkére venni, hogy én ezt a lehetőséget őmiatta eldobtam magamtól. Leesett az állam, másnap telefon a Minisztériumba, hogy mégis vállalom. Megszerveztem, édesanyámat is kivittem három hónapra. Valamennyi időre kijött velem az egész család.

A Michigan Egyetemen végeztem kutatómunkát, és tanítottam magyar kultúrát és civilizációt angol nyelven. Rengeteget utaztunk a feleségemmel és a lányommal, 37 államban voltunk az 50-ből. Nagyon megkedveltem Amerikát. Amerika nem az, amit itt elferdítve mutatnak róla. Ott mindent szabad, és amit nem, arról pontosan lehet tudni, hogy milyen büntetés jár érte. Ott a diákok szabadon választhattak tanárt. De ha már kiválasztották, akkor pontosan azt kellett csinálniuk, amit a tanár mondott.

2004-ben kapta meg a Professor Emeritus címet, és azóta is tanít az Eszterházy Károly Főiskola Magyar Nyelvészeti Tanszékén és az Angol Tanszéken. Mely tantárgyakat tanítja a legszívesebben?

Az angol vagy a magyar nyelvészetet. Én szeretek elrugaszkodni a földtől, de egy bizonyos magasság után engem nyelvem visszahúz, talán a paraszti múltam. Annyira nem tudok elszállni, hogy a gyakorlat számára teljesen haszontalan legyen az, amit csinállok. Egerben módszertant és nyelvészetet tanítottam. Amikor Veszprémbe kerültem, rólam nem tudták, hogy én valaha módszertant is tanítottam. Ott úgy ismertek meg, mint aki csak nyelvészetettel foglalkozik. Büszke voltam arra, hogy

azt is sikerült megkedveltetnem.

Az Eötvösön a kurzusértékeléseken nagyon pozitív visszajelzéseket kaptam, de nem mertem megmutatni a kollégáknak. Sosem szerettem dicsekedni, de arra mindig sokat adtam, hogy a hallgatóság milyen véleménnyel van rólam. Sajnos a felsőoktatásban nem sok előny származik abból, hogyan tanít valaki, egyedül a tudományos tevékenység számít. Én igyekeztem ezt a kettőt valahogy összehangolni. Van egyfajta önzés is bennem, hogy ha nem úgy tanítok, ahogy azt más is el tudja viselni, az számomra is borzalmasan unalmas.

Nálam mindig pontosnak kell lenni az órán. Megteszem azt is, hogy magam után zárom az ajtót. Nálam nincs késés. Szigorúságom ellenére nekem hallgatóval még soha nem volt konfliktusom. A fiatalok elfogadják a játékszabályokat, ha azok egyértelműek, világosak a számukra.

Kutatási területe szerteágazó és sokrétű. Melyik területét érzi a legizgalmasabbnak?

A nem nyelvészek számára, ami ma igazán nyelvészetnek számít, egyáltalán nem érthető. Azok a régi nyelvészek, akiknek a képe a magyar tanszékek falán függ, ha a Chomsky-féle generatív grammatikát látnák, arra se jönnének rá, hogy az nyelvészet. A mai magyar nyelvészek két táborra oszlanak. Az egyik tábor a hagyományos nyelvészetet ápolja, és hisz a nyelvművelésben; a másik tábor inkább a különféle divatáramlatoknak hódol, a nyelvművelést pedig diszkriminációnak tekinti.

Jómagam a két tábor között igyekszem olyan elméleteket fabrikálni, amelyek reális képet alkotnak a nyelvről, és a nyelvoktatás gyakorlatát is szolgálni képesek. Nézeteim az egyik tábor szerint túl modernek, a másik szerint pedig eléggé maradiak. Mindez abban a hitemben erősít meg, hogy jó úton járok.

A nyugdíjas koron túlhaladva, Ön még mindig nagyon aktív, oktatói és kutatói feladatokat vállal. Milyen további tervei vannak a jövőre?

Én nem érzékelem, hogy nyugdíjas vagyok, mert mindig tanítottam, amióta elkezdtem. Most is sok új ötletem van. Átdolgoztam a hallgatók által 'Green Bible'-nak (Zöld Bibliának) nevezett *English Grammar* című kiadványomat. Írok egy monográfiát is az anyanyelv szerepéről az idegennyelv-oktatásban. A lányommal és az egyik unokámmal is készítettünk egy könyvet, amelyben azokat a kiírásokat, szövegeket dolgozzuk fel, amelyeket az Egyesült Királyságban jártunkban-keltünkben, utazáskor, vásárláskor stb. olvashatunk. Éppen most tértem haza Angliából, magammal hozva sok száz felvételt. A lányom a szövegek gyűjtésében és a nyelvi anyag feldolgozásában, az unokám pedig a képi megformálásban segít. Három generációs családi vállalkozásról van szó: Budai László, Budai Andrea és Budai Dániel munkájáról.

Azt nem mondhatom, hogy ezután fogom megváltani a világot vagy a pedagógiát, de ha 200 évet kapnék valakitől, azt is ki tudnám tölteni írással. Az évekhez persze egészség is kell, amit mindig nagyra becsültem, bár elég keveset tettem érte.

Rengeteg tanítványa volt az évek során, gondolom, sokukra nagyon büszke. Mégis ki tudna emelni néhány nevet?

Rengeteg kedves tanítványom volt és van. Voltak tanítványaim, akikre kiemelkedő tehetségük miatt emlékszem; de voltak olyanok is, akik nagyon gyengék voltak, és mégis szívesen gondolok vissza rájuk valami jó tulajdonságuk miatt. Mindegyikükön látszik, hogy valami nagy dolog történt velük, nem múlt el nyom nélkül az együtt-létünk. Egyszer egy tanítványommal egymás után tartottunk előadást egy konferencián, ahol megkérdezték, honnan ez a kiejtésbeli hasonlatosság, és elárultuk, hogy tanár és tanítványa vagyunk. Ha én összeakadok egy volt tanítványommal a sok száz közül, akkor érdekes módon úgy tűnik, hogy nekem csak az az egy tanítványom volt.

A hazai felsőoktatás átszervezésének időszakát éljük. Mi a véleménye a bolognai folyamatnak nevezett átszervezésről, az alap- ill. mesterképzés bevezetéséről?

Egyrészt aggódom, hogyan fog egymásra épülni a hároméves alapképzés és a kétéves mesterképzés. Még nem világos, hogy az alapképzésre kapott BA diplomával mit tud majd kezdeni a hallgató. Másrészt, ha a másik oldalról közelítem meg a kérdést, akkor be kell látnunk, hogy nálunk túlképzés folyt évtizedeken át. Nyugaton azzal a kevéssel, de célratörő képzettséggel nagyon sokszor jobban boldogulnak. Bizton benne, hogy sok pozitív dolgot is átveszünk majd az új rendszerrel együtt. Két unokám Angliában jár iskolába, hat- és tízévesek. Fantasztikusan jól megtanultak angolul, igen rövid idő alatt. Látom, hogy Angliában nagyon szoros a gyerek és pedagógus, szülő és pedagógus közötti kapcsolat, hogy folyamatos visszajelzés van. Ezért is nagyon szeretnek iskolába járni. Egészen egyszerű apró játékokkal, ötletekkel teszik játékossá, élvezetessé az iskolát. Remélem, az elméleti és a gyakorlati képzés egyaránt fontos marad a tanárképzésben az új rendszerben is.

Mit jelent az Ön számára a Jászsághoz való kötődés? Milyen gyakran jár a Jászságban?

Énnekem hazamenni azt jelenti, hogy Jászapátira menni. Nekem Jászapáti az igazi hazám. A többi lehet jó hely, kellemes hely, de igazi emlékeim nekem csak Jászapátihoz fűződnek. Ott érzem magam otthon. Ezért járunk gyakran haza. A kertet megműveljük, de nem azért, mert az kell nekünk. Hogyha hazajöhetünk, ki-kimegyünk a temetőbe is. Otthon vagyunk. Nagyon sok rokonom él ott; összeszámoltam az egyik unokatestvéremmel, hogy 41 első unokatestvérem van. Zömmel Jászapátián élnek.

A gyermekeinek hogyan adta át ezt a kötődést?

A fiam nem nagyon bírta az óvodát, de édesanyám szívesen vállalta. Hatéves koráig sok időt töltött Apátián. A lányom is elég gyakran volt otthon, ragyogóan érezték magukat. Ennek ellenére sosem mertült föl, hogy a jászapáti gimnáziumban tanítsak. Én nagyon szeretek menni, valahol máshol is lenni, de megrajzoltam egy 50-60 km-es kört Jászapáti körül, és mindig ezen a körön belül maradtam: Egerben, Hatvanban, majd ismét Egerben. Őt unokám van; apátiasan mondva: egy gyerek és négy jány. A legfontosabb, hogy mind egészségesek. Ráadásul szépek is és okosak is.

Köszönöm ezt az érdekes beszélgetést. További jó egészséget kívánok, és sok energiát az elkövetkező könyveinek megírásához.

V. A. Kuznyecov

EURÓPÁN KERESZTÜL AFRIKÁBA

A II-IV. évszázadokban Ázsia mélyén a sazuomata-szarmata és szaka-masszageta földektől keletre, a türk nyelvű hunokkal (*1. sz. ábra*) az élükön, hatalmas egyesülés alakult ki Dél- és Nyugat-Szibéria türk, és az Urál-vidék ugor törzseiből. Nomád törzsek voltak az alkotói. A nomád gazdaság extenzív formája, amely a legelőknak a csordák által való kimerítésével és letaposásával járt, szinte szakadatlan kóborlást követelt: a legelők fogyása és a nyájak növekedése arra kényszerítette őket, hogy új helyeket keressenek, száz kilométerrel arrébb költözve át a „sztyeppe végtelen sávjában”. Jellemző azonban, hogy az általunk ismert történelem során ez a vándorlás mindannyiszor keletről nyugatra történt. Fordított irányú mozgásról nem tudunk.

A hunok egyik csoportja Ptolemaiosz (Kr. u. II. sz.) szerint elvált a fő tömörüléstől, és bizonyára új legelőket keresve elérte a Dnyeper folyót. A hunok és a szövetségeseik tömeges mozgása a IV. évszázad 70-es éveiben kezdődött meg nyugatra. A korábbi és az új titokzatos jövevények vadak és féktelenek voltak, megdöbbentették a kortársaikat. Kistermetű, szívós lovaikon rettenthetetlenül harcolva mindent elpusztítottak, ami az útjukba került. Ammianus Marcellinus római történetíró és a gótok történetírója, Jordanes mesterien ábrázolták ezeket a nomádokat. „A vadságuk felülmúl minden mértéket” jellemzi a hunokat Ammianus Marcellinus, s figyelmeztet a továbbiakban: „Közülük senki sem foglalkozik a föld művelésével, soha nem szántanak. Nincs állandó lakóhelyük, otthonuk, sem törvényeik, sem állandó életformájuk, a szekereikkel, amelyeken laknak, mindenféle helyen kóborolnak, mint akik örökké menekülnek”.

Ugyanaz az Ammianus Marcellinus eléggé részletesen beszél az alánokról. A Tanais folyón túl, amely Ázsia és Európa határát képezi, húzódnak Szkítia végtelen sztyeppéi (Ptolemaiosznál Ázsiai Szarmátia. – V. K.), amelyeken az alánok élnek, akik a nevüket egy hegytől kapták, állandó győzelmeikkel apránként kimerítették a szomszédos népeket és hasonlóan a perzsákhoz, kiterjesztették rájuk a saját népvizüket... Az alánusok, akiknek különféle törzseit most nem érdemes felsorolni, két világrész között oszlanak meg. Ámbár nagy távolságok választják el őket egymástól, s nomádokként mérhetetlen területeken kóborolnak, idők múltával mégis egy nevet kaptak, és mindnyájukat együttesen alánusoknak nevezik, erkölcsaik, vad életmódjuk és egyforma fegyverzetük miatt. Nincs semmilyen kunyhójuk, nincs gondjuk a föld művelésére, hanem hússal és bőségben levő tejjel táplálkoznak, szekereken laknak, melyeken fakéregből domború fedelet raknak, és így vonulnak a végtelen kiterjedésű pusztaságokon... Az alánusok csaknem valamennyien nyúlánk termetű, szép külsejű, közepesen szőke hajú, és kissé mogorva tekintetük miatt félelmetes emberek. Könnyű fegyverzetük miatt gyorsan mozognak. Mindenben